

Taru Leppänen & Milla Tiainen

***Älyllistä uteliaisuutta, sosiaalista aktivismia
ja ääntä äänistä — Pirkko Moisalan
haastattelu***

- *FT Taru Leppänen (talepp@utu.fi) on sukupuolentutkimuksen yliopistonlehtori Turun yliopistossa ja musiikkitieteen dosentti Helsingin sekä Turun yliopistoissa. FT Milla Tiainen (miltia@utu.fi) on musiikkitieteen yliopisto-opettaja Turun yliopistossa, musiikkitieteen dosentti Helsingin yliopistossa ja Suomen musiikkitieteellisen seuran puheenjohtaja.*

An Interview with Pirkko Moisala

Professor emerita Pirkko Moisala's career in music research has been exceptionally wide-ranging and it has had a profound impact on the development of this field in Finland. Moisala's research interests have spanned a rich variety of topics and musical genres, stretching from ethnographic study of the musical traditions of indigenous people to examinations of European art music culture. In her research, Moisala has applied and expanded on cognitive, cultural, gender studies-related as well as process philosophical perspectives and approaches. In 2020, the Finnish Cultural Foundation awarded her an Eminentia grant for a forthcoming book on the social aspects of music. In this interview, we discuss Moisala's long-standing career and research activities, changes in the field of music studies, and what the future might hold for this field.

Älyllistä uteliaisuutta, sosiaalista aktivismia ja ääntä äänistä — Pirkko Moisalan haastattelu

Taru Leppänen & Milla Tiainen
.....

Emeritaprofessori Pirkko Moisalan tutkijanura on ollut poikkeuksellisen monipuolinen ja suomalaiseseen musiikintutkimukseen moninaisesti vaikuttava. Hänen tutkimusaiheensa ovat löytyneet laajasti eri musiikinlajeista ulottuen alkuperäiskansojen perinnemusiikkia koskevasta kenttätutkimuksesta eurooppalaiseen taidemusiikkikulttuuriin. Tutkimuksissaan Moisala on soveltanut ja kehittänyt niin kognitiivisia, kulttuurisia, sukupuolentutkimuksellisia kuin prosessifilosofisia näkökulmia. Hänelle myönnettiin tänä vuonna Suomen Kulttuurirahaston Eminentia-apuraha musiikin yhteisöllisyyttä käsittelevän kirjan kirjoittamiseen. Tässä haastattelussa keskustelemme Moisalan kanssa hänen urastaan ja tutkimustoiminnastaan, musiikintutkimuksen muutoksista ajan kuluessa sekä alan tulevaisuudesta.

Mikä innosti sinua hakeutumaan musiikintutkimuksen pariin ja miltä ala tuolloin näytti omasta näkökulmastasi?

— Musiikkilukiolaisena varmistin ensimmäisen vuoden opiskelupaikan hakemalla musiikkitieteeseen, koska töiden takia en ehtinyt lukea oikeustieteellisen pääsykokeisiin. Opintoalan vaihto jäi sitten tekemättä, koska etnomusikologia alkoi kiinnostaa minua lakia enemmän. Etnomusikologisen musiikki- ja kulttuurianalyysin omaksumisen lisäksi harjoittelimme haastattelemista, valokuvausta ja kuvien kehittämistä. Tutustuimme musiikkeihin maailman eri puolilla. Opintojeni ensimmäisenä keväänä menimme tekemään kenttätöitä Lammille, jossa keräsimme tutkimusaineistoa erilaisista musiikin harrastamisen tavoista. Keräämäästämme aineistosta kirjoitimme artikkeleita, joista kokosimme *Musiikki*-lehden erikoisnumeron (1976:3–4). Tämä kaikki oli monipuolisesti kiinnostavaa tekemistä, jossa sai pohdiskella musiikkia monelta eri kannalta.

Lisäksi pääsin jo ensimmäisenä opiskeluvuotena tekemään radio-ohjelmia. Yleisradion äänitearkisto oli musiikinystävän paratiisi. Nykyisin

se löytyy helposti verkosta. Juristiystävieni kertoman perusteella uskon, että musiikintutkijana sain mielenkiintoisemman työuran.

Musiikkitiede oli tuolloin 1970-luvulla kahtiajakautunut: säveltäjäkeskeistä tutkimusta ja musiikkianalyysia harjoittavat tutkijat olivat napit vastakkain etnomusikologien kanssa. Klassista musiikkia ja pianonsoittoa harrastavana etnomusikologina en yhtään ymmärtänyt tätä joko-tai-asettelua.

Olet ollut tuomassa Suomeen lukuisia aikanaan uusia musiikintutkimuksen paradigmoja, esimerkkeinä kognitiivinen musiikintutkimus, kulttuurinen musiikintutkimus, sukupuolentutkimus sekä Gilles Deleuzen ja Félix Guattarin ajattelusta inspiroitunut musiikintutkimus. Kiinnostuksesi uuteen on ollut poikkeuksellisen vahvaa. Mikä on motivoinut sinua suuntautumaan toistuvasti kohti uusia teorioita ja metodologioita?

— Älyllinen uteliaisuus. Pitkästymisen välttäminen. Mutta on eri suuntauksiin perehtymiseen ollut myös omat erityiset syynsä. Kognitiiviseen musiikintutkimukseen minua suuntasi sen havaitseminen, että ihmisellä on musiikkiin biologinen veto samalla kun musiikki on aina myös kulttuurin tuote. Se oli kovin uutta 1980-luvulla. Oli kiinnostavaa päästä keskustelemaan keinoälytutkijoiden ja hermoverkkomallintajien kanssa, jotka olivat kiinnostuneita myös musiikin kulttuurisuudesta. Jotkut ottivat sen tulevaisuuden tutkimushaasteenakin. Vierastin kuitenkin sitä, miten kognitiotutkimuksissa musiikki riisuttiin yksinkertaisiksi ja lyhyiksi sävelrungoiksi. Minulle musiikki on kulttuurin äänellinen esitys, sävelkorkeudet siitä vain laiha ja yksipuolinen kuva.

Kulttuurintutkimuksesta kiinnostuin pääosin 1990-luvulla, koska sen nimissä alettiin tehdä länsimaisen taidemusiikin kulttuurikriittisiä tulkintoja. Minua oli aina ihmetellyt se, miksei länsimaista musiikkia lähestytä etnomusikologisesti eli kulttuurianalyttisesti samalla tavalla kuin Euroopan näkökulmasta etäisempiä musiikkeja. Muutamia etnomusikologisia länsimaisen taidemusiikin tutkimuksia ja musiikin sosiaaliliistoriaa tarkastelevia töitä oli toki ilmestynyt jo 1960-luvulta lähtien. Kulttuurintutkimuksen piirissä sellaista tutkimusta kuitenkin alettiin tehdä lisääntyvässä määrin.

Kulttuurintutkimukseen minua vei myös esitystutkimus (*performance studies*), joka on ollut keskeinen juonne tutkimuksissani. Esitystutkimuksen kautta kiinnostuin myös sukupuolen esittämisestä ja esittymisestä musiikissa. Feministi minusta oli tullut viimeistään jo silloin, kun lukion musiikinhistorian opettaja totesi, etteivät naiset osaa säveltää. Taisi viitata myös naisten aivojen pienempään kokoon. Sukupuolentutkimus antoi

minulle tiedollisia eväitä käsitellä myös epätasa-arvoon ja seksuaaliseen häirintään liittyviä kysymyksiä ja kokemuksia naisena miesvaltaisella alalla.

Filosofiasta olen ollut kiinnostunut teini-ikästä alkaen. Jotkut filosofit ovat myös käsitelleet musiikkia. Esimerkiksi feministifilosofi Luce Irigarayn teksteissä vilahtelevat viittaukset musiikkiin. Hakeuduin jopa tapaamaan häntä Pariisiin keskustellakseni musiikista. Jonkin ajan kuluessa hän lähetti minulle faksin (!) ilmoittaen, että hän on päättänyt kirjoittaa musiikkia käsittelevän tekstin. Se ilmestyi hänen *Key Writings* -teoksessaan (2004), mutta minulle se oli pettymys. Arvostan kuitenkin edelleen suuresti hänen kahden kohtaamisen etiikkaansa, joka on erinomainen ohje kaikkeen kanssakäymiseen.

Deleuze ja Guattari ovat myös paikoitellen kirjoittaneet musiikista. Heidän filosofiansa sopiikin erinomaisesti musiikkiin, joka on moniulotteisuudessaan ”paikalleen naulaamista” pakeneva ilmiö. Hehän korostavat ilmiöiden immanenssia, prosessuaalisuutta ja affektiivisuutta sekä lähestyvät tapahtumia materiaalisia ja diskursiivisia tekijöitä samanarvoisesti yhdistävinä koosteina. Tämä kaikki resonoi voimakkaasti musiikin kanssa. Musiikki tapahtuu ajassa, toistettunakin aina uutena – uudella tavalla esitettynä ja koettuna – samalla kun sen tekemisessä ja vastaanotossa vaikuttavat monet aineelliset, ruumiilliset, kulttuuriset ja sosiaaliset tekijät. Deleuzen ja Guattarin ajattelu yhdistyy mielessäni myös aasialaisiin filosofioihin ja mikseipä myös alkuperäiskansojen elämäntapaan.

Miten tämä on vaikuttanut sinuun tutkijana?

— Siis miten aina uudenlaisiin lähestymistapoihin tutustuminen on vaikuttanut minuun? Tuntuu kuin olisin lennellyt kukasta kukkaan – samalla se on ollut myös vaativaa. Yhtäältä olen seurannut haikeudella kollegoita, esimerkiksi opettajaani Lontoon yliopistosta, professori Richard Widdessia, jonka ura kului kahden musiikinlajin, hindustanilaiseen dhrupadin ja Nepalin newarien bhajanin, tutkimiseen, ja ystävääni Jocelyne Guilbaultia Kalifornian yliopistosta (Berkeley), joka erikoistui Trinidadin populaarimusiikkiin. Toisaalta olen suuresti nauttinut ajattelun avaruudesta ja kokenut, että pienissä musiikkitieteen yksiköissä työskentelevän opinnäytteiden ohjaajan on ollut hyväkin tuntee monenlaisia lähestymistapoja.

Olet jo vuodesta 1975 tehnyt tutkimusta Nepalin gurungien parissa. Tuohon aikaan ulkoeurooppalaisen kulttuurin valikoituminen tutkimuskohteeksi oli

harvinaista suomalaisessa etnomusikologiassa. Millainen prosessi gurungien valikoiminen tutkimuskohteeksi oli?

— Harvinaista se on edelleen, tiedän vain viisi ulkoeurooppalaisesta musiikista väitellyttä suomalaista musiikintutkijaa. Ensimmäisen kenttätöön Nepalissa tein silloisen puolisoni Matti Lahtisen kanssa. Menimme keräämään aineistoa gradujamme varten. Idean ulkomaisesta kenttätystä heitti opettajamme Ilkka Oramo, ja me olimme tietenkin valmiita matkustamaan. Nepalin vaihtoehtona olivat Uuden Seelannin maorit, joista olin kirjoittanut seminaariesitelmän. Koska maorien musiikkia oli tutkittu paljon (kaukolainaamani kirjat saapuivat puolen vuoden päästä eksoottiselta homeelta tuoksuen) ja Himalajan musiikkikulttuureita tuskin ollenkaan, lähdimme Nepaliin. Päädyimme löytöretkeilijöiden tavoin kauas tiettömien taipaleiden taakse alueelle, josta ei ollut olemassa karttaakaan. Tiesimme vain suunnan, josta etsiä gurungikyliä lähtiesämme kuuden kantajan kanssa kävelemään Pokharan kaupungista koilliseen. Asuimme sitten siellä Klinun kylässä tallentaen musiikkitilanteita ja haastatellen kyläläisiä. Ympärillämme oli aamusta iltaan runsaasti tarkkailijoita, koska olimme sillä alueella ensimmäiset valkoihoiset.

Kenttätö Nepalissa muutti ajatusmaailmani perustavasti. Gradun valmistumisen jälkeen minua kiusasi se, etten yhdeksän kuukauden kenttätöön aikana ollut päässyt kovinkaan syvälle, hädin tuskin päällimmäisen kulttuurisokin yli. Työskenneltyäni sitten radiotoimittajana kuusi vuotta irtisanouduin ja lähdin opiskelemaan nepalinkieltä Lontooseen. Lopulta palasin samaan vuoristokylään keräämään tutkimusaineistoa väitöskirjaa varten. Viimeksi kävin siellä kolme vuotta sitten. On ollut huikeaa saada seurata saman kyläyhteisön elämää, muutosta, jatkuvuutta ja musiikkia 40 vuoden ajan. Kylän shamaani otti minut aikoinaan tytärekseni, ja nyt adoptioperheeni jäseniä löytyy eri puolilta maailmaa, Swindonista Lontoon läheltä, Bruneista ja Intiasta. Ikivanha Ugyu-isoäiti tyttärineen asuu vieläkin Klinun kylässä.

Kulttuurintutkimus järjestytti ihmistieteiden kenttää 1990-luvulla, jolloin olit keskeinen hahmo tämän tutkimussuuntauksen juurruttamisessa myös suomalaisen musiikintutkimukseen. Kulttuurintutkimuksesta on sittemmin tullut musiikin- ja muun taiteentutkimuksen valtavirtaa. Mitkä olivat mielestäsi tämän suuntaukset tärkeimmät annit musiikintutkimukselle?

— Tämä on minulle kipeä kysymys, koska sitä mukaa kun kulttuurinen musiikintutkimus valloitti alaa suomalaisessa musiikintutkimuksessa, etnomusikologian osuus vähentyi. Kyse ei tietenkään ole suorasta kausaalista suhteesta, mutta totta on, että olen ollut itse tässä aktiivisena

tekijänä. Etnomusikologiassa on hienoa, että se tarkastelee tasa-arvoisesti kaikenlaisia musiikkeja ja musiikkikulttuureja globaalisti. Kulttuurintutkimus sen sijaan näyttäytyy minulle etnosentrisenä tutkimusalana, joka suurelta osin keskittyy länsimaihin eli meihin itseemme kaikki muut sivuuttaen. Nykypäivänä globaalin vastuun ja näkökulman kieltäminen on vakava ongelma. Kaiken lisäksi Suomessa vallitsee rasistinen ilmapiiri, jonka vähentämiseen etnomusikologia olisi omiaan.

Tosin on hyvä huomata, että jyrkkä rajanveto etnomusikologian ja musiikkitieteen valtavirraksi kasvaneen kulttuurisen musiikintutkimuksen välillä ei ole mahdollista. Kulttuurinen musiikintutkimus on velkaa etnomusikologialle. Cambridgen yliopiston musiikkitieteen professori Nicholas Cook totesikin artikkelinsa otsikossa jo vuosia sitten, että ”We are all (ethno) musicologists now” (2008).

Kulttuurintutkimus toki toi musiikintutkimukseen monenlaista uutta. Sehän on jonkinlainen sateenvarjotermi erilaisille tutkimustavoille ja -näkökulmille. Suomalainen populaarimusiikin tutkimus, joka alkoi etnomusikologian pohjalta kukoistaa 1980-luvulla, ammentaa suurelta osin kulttuurintutkimuksesta. Tähän tutkimusalaan liittyvän sukupuolentutkimuksen monet näkökulmat, kuten esimerkiksi sukupuoli, seksuaalisuus, queer- ja feministiset teoriat, ovat myös tulleet musiikintutkimukseen jäädäkseen. Lukuisat musiikintutkimuksessa käytetyt analyttiset käsitteet, kuten esimerkiksi identiteetti, valta ja rotu, on niin ikään omaksuttu kulttuurintutkimuksesta. Samoin musiikin tarkastelu mediassa ja multimedioissa on saanut vauhtia kulttuurintutkimuksesta. Kulttuurintutkimus on myös muuttanut perinteisiä tutkimustapoja. Ehkä vallankumouksellisin muutos on tapahtunut musiikkianalyyseissa, jossa kulttuuriset tulkinnat ovat yleistyneet.

Olet ollut myös merkittävästi kehittämässä Gilles Deleuzen ja Félix Guattarin prosessifilosofiasta ja sen eri käsitteistä innoittunutta musiikin- ja äänentutkimusta muun muassa johtamassasi, Suomen Akatemian rahoittamassa ”Deleuzian Music Research” -projektissa (2012–2016). Deleuzen ja Guattarin inspiroimaa musiikintutkimusta on tehty viimeisen vuosikymmenen aikana lisääntyvästi kansainvälisesti ja Suomessa. Onko heidän ajattelunsa kanssa työskentely vaikuttanut näkemyksiisi ja jos on, millä tavoin? Onko sillä kenties ollut vaikutusta ajatuksiisi musiikintutkimuksen ja musiikkikulttuurien tulevaisuudesta?

— On vaikea erottaa yhden filosofian vaikutusta, etenkin kun se tuntui toistavan jo aiemmin tuntemiani näkökulmia, vaikkakin uusin termein ja erilaiselta filosofiselta pohjalta. Deleuzen ja Guattarin ajattelu

oli Suomen Akatemian rahoittaman projektimme alkaessa siilautunut jomoniin tutkimuksiin ilman, että kaikki nämä tutkijat välttämättä viittasivat suoraan heihin tai olivat edes heistä tietoisia. Monet, ehkä aasialaisekin, filosofiat ovat puolestaan vaikuttaneet heidän ajatuksiinsa. ”Deleuzian Music Research” -projektissa, jossa työskentelin Taru Leppäsen, Milla Tiaisen ja Hanna Väätäisen kanssa, yhdistimme Deleuzen ja Guattarin immanenttia prosessionologiaa uusin tavoin etnografisten kulttuurisen musiikintutkimuksen aiheiden ja aineistojen tulkintaan. Projektin tuloksena syntynyt *Musical Encounters with Deleuze and Guattari* (Bloomsbury 2017) onkin ensimmäinen kulttuurisen musiikintutkimuksen ja tämän filosofian välisiin suhteisiin keskittynyt antologia. Musiikintutkimuksessa deleuzeläistä prosessiajattelua oli ennen tämän antologian ilmestymistä sovellettu eniten länsimaisen musiikin analyysiin ja teoriaan. Minusta oli erityisen mielenkiintoista jatkaa jo väitöskirjassani työstämäni musiikin ja kulttuurin muutoksen pohdiskelua Deleuzen ja Guattarin siivittämänä. Heidän kykynsä (käsitteellisesti ja kirjallisestikin) korostaa muutoksen ”jokahetkisyttä” ja avata tulevaisuus radikaalin avoimeksi – esimerkiksi käsitteellä *a people to come* – tekee musiikin ja musiikintutkimuksenkin tulevaisuuden hahmottamisen sangen mielenkiintoiseksi.

Tutkimuksissasi olet usein käsitellyt alkuperäiskansoja, kuten Nepalin gurungien, saamelaisten ja viime vuosina myös Grönlannin inuiittien musiikillisia käytäntöjä. Sinua on kiinnostanut myös se, miten näiden yhteisöjen kohtaamia ongelmia voisi käsitellä ja yhteisöjen hyvinvointia edistää tutkimuksen keinoin. Miten alkuperäiskansojen musiikillisten käytäntöjen tutkiminen voi muuttaa ymmärrystämme tutkimuksen lähtökohdista ja tiedon muodostumisen prosesseista – siis epistemologiasta, ontologiasta ja tutkimuksen poliittisuudesta?

— Minusta on kiehtovaa kohdata erilaisia tapoja hahmottaa ja ymmärtää maailmaa ja olemassaoloa. Alkuperäiskansojen elin- ja ajattelutapoihin tutustuminen on tarjonnut tällaisia totutusta – myös länsimaisesta tieteellisestä ajattelusta – irti ravistavia kokemuksia. Nykyinen alkuperäiskansatutkimus kritisoi tiedettä länsimaisen kulttuurin tuotteena ja etsii näkökulmia sekä tutkimustapoja, jotka pohjaavat toisenlaiseen maailman ja olemassaolon ymmärrykseen. Esimerkiksi länsimainen tiede on pitänyt luontoa ihmisen resurssina, kun taas alkuperäiskansat ovat kehittäneet luontoa kuluttamattomia elämäntapoja. Ihminen on luonnon osa, ei sen hallitsija. Tästä luontoa kunnioittavasta asenteesta tieteellä olisi paljon opittavaa.

Alkuperäiskansatutkimus on ennen kaikkea opettanut minua pohtimaan tieteen tekemisen etiikkaa. Mikä on tutkijan positio? Mikä on tutki-

muksen ja sen näkökulman sijainti, vaikutus ja oikeutus? Kuka siitä hyötyy? Kenen pitäisi hyötyä siitä? Mihin tutkimuksen tuloksia käytetään? Mitkä ylimalkaan ovat länsimaisen tutkimuksen lähtökohdat? Haluanko edustaa ja edistää niissä ilmenevää maailmaa? Näitä eettisiä kysymyksiä on lukemattomia, ja osittain niiden siivittämänä olenkin siirtynyt kohti soveltavaa tutkimusta.

Kolonialismin jättämät haavat, ristiriita nykyelämän ja perinteisten luonnonläheisten elämänmuotojen välillä sekä uuvuttava taistelu maa-aikeuksista ja kulttuurin säilymisestä ovat aiheuttaneet alkuperäiskansoille monenlaisia sosiaalisia ongelmia. Niitä ilmaistaan musiikissa ja musiikki auttaa myös niiden käsittelyssä. Tällaiseen soveltavaan musiikintutkimukseen olen perehtynyt tehdessäni akatemiaturkija Klisala Harrisonin kanssa tutkimusyhteistyötä Saamenmaalla ja Grönlannissa. Hän on soveltavan etnomusikologian teoretikko, joka on toiminut vuosia alan kansainvälisten tutkijaryhmien ICTM *Study Group of Applied Ethnomusicology*n ja Society for Ethnomusicology:n *Applied Research Section*in puheenjohtajana.

Olet todennut, että musiikintutkimus voi olla sosiaalista aktivismia, mitä tarkoitat tällä?

— Sosiaalinen aktivismi pyrkii konkreettisiin toimin muuttamaan jotakin, tekemään maailmaa paremmaksi. Tieteellinen sosiaalinen aktivismi ajaa muutosta tieteellisen tiedon pohjalta ja tieteen keinoin. Musiikintutkimuksessa tällaista työtä tehdään muun muassa juuri soveltavassa etnomusikologiassa, joka määritelmänsä mukaisesti käyttää musiikintutkimusta konkreettisten sosiaalisten ongelmien ratkaisuun. Tällaista päämäärätietoista sosiaalista aktivismia tehdään muillakin tieteenaloilla, esimerkiksi antropologiassa, tieteellisyyden vaatimuksista tinkimättä.

Tutkija ottaa kantaa sosiaalisiin ongelmiin tieteellisen asiantunteuksensa perusteella. Tutkijan tulee yleistajuisissakin teksteissä ja media-aiheisissa toimia tieteen periaatteiden ja eettisten vaatimusten mukaisesti eli osoittaa aiemman tutkimuksen ja sen saavutusten tuntemusta viittaamalla niihin. Aiempaa tutkimusta ei saa sivuuttaa eikä vääristellä, vaikka siten voisikin korostaa oman tutkimushankkeen merkityksellisyttä ja esittää se ikään kuin uutena avauksena. Näitä tulini ajatelleeksi selaillessani Tutkimusyhdistys Suoni ry:n omakustanteena julkaisemaa *Musiikki muutosvoimana. Aktivistisen musiikintutkimuksen manifesti* -kirjaa (2018), joka sivuuttaa monta musiikintutkimuksessa käytyä keskustelua ja tutkimusalaa ikään kuin niitä ei olisi ollut olemassakaan. Se on valitettavaa, koska manifestin perusideahan on erinomainen! Vastikään Hel-

singin yliopiston kansleri antoi nuhteet uskontotieteen tutkijoille, jotka olivat samaan tapaan toimineet epäeettisesti kirjoittamassaan tietokirjassa.

Musiikintutkimus vaikuttaa todellisuuteemme myös olematta varsinaisesti sosiaalista aktivismia. Äänillä ja musiikeilla on yhteiskunnallista voimaa. Musiikintutkijoiden tulee pitää ääntä äänistä ja tarkastella kriittisesti sitä, minkälaista todellisuutta äänet ja musiikit meille tuottavat. Jokainen tutkimuskohde, teoriaa ja tutkimusmetodologiaa koskeva valinta on poliittinen teko. Tutkimus antaa äänen tutkimuksen kohteelle, luo uusia merkityksiä ja antaa kohteelleen lisäarvoa. Musiikintutkimus ei sijaitse yhteiskunnan marginaalissa sen vuoksi, että ala käsittelee ”vain” musiikkia.

Suomessakin on keskusteltu viime aikoina vilkkaasti yliopistoinstituution muutoksista ja vaikeuksista, kuten edellisen hallituksen tekemistä suurista leikkauksista koulutuksen rahoitukseen ja laajemmista yliopistotyötä sekä oppimista koskevista asenteenmuutoksista, jotka yhdistetään usein uusliberalismiin. Millainen paikka nyky-yliopisto mielestäsi on kriittiselle ajattelulle? Miten sen asemaa tällaisen ajattelun ympäristönä voisi puolustaa tai kehittää?

— Uusi yliopistolaki, joka tuli voimaan vuonna 2010, pakottaa yliopistot toimimaan liikeyritysten tavoin. Tämän uuden lain positiivinen vaikutus lienee siinä, että se poisti aiemman järjestelmän mahdollistamaa suosimista vähentämällä professorien valtaa. Samalla se kuitenkin poisti demokraattisen kolmikantaisen päätöksenteon, jossa opiskelijat olivat mukana. Valta keskittyy nyt dekaaneille ja yliopiston johdolle, joiden ei tarvitse avata päätöksentekonsa perusteita.

Yliopistoista tuli tehtaita, joiden tuotantoa arvioidaan määrällisillä mittareilla. Suoraa taloudellista hyötyä tuottamattomat tieteenalat, kuten taiteentutkimus, kulttuurialat ja sosiaalitieteet, ovat joutuneet erityisen ahtaalle. Tampereen yliopiston musiikintutkimus on lopetettu, ja Helsingin yliopiston viidestä opettajantoimesta on pian jäljellä vain kolme. Niin Åbo Akademiassa kuin Turun yliopistossakin työskennellessäni jouduin taistelemaan oppiaineen olemassaolosta. Tehtaan liukuhihnan ääressä huhkivat yliopistotyöläiset ehdivät olla huolissaan vain oman tieteenalansa jatkuvuudesta sen sijaan, että yliopisto toimisi heille kriittistä ajattelua ja uuden luomista kannustavana ympäristönä. Tämä on yhteiskunnallisesti erittäin huolestuttavaa, ja vainoharhaisimpina hetkinäni ajattelen, että jossakin rahapöytien ääressä on näin suunniteltukin käyvä.

En tiedä muuta tapaa taistella tätä vastaan kuin tiukkaa tieteenteke- mistä harjoittamalla ja kyseenalaistamisen hedelmällisyyteen uskomalla.

Samalla pitää kuitenkin olla avoin muutoksille, koska jatkuva muutos on osa elämää.

Viime kuukausina on medioissa jälleen noussut julkiseen keskusteluun naisten syrjintä klassisen musiikin käytännöissä. Samanlaista keskustelua herätti aikanaan vuonna 1994 yhdessä Riitta Valkeilan kanssa julkaisemasi kirja Musiikin toinen sukupuoli. Naissäveltäjiä keskiajalta nykypäivään. Vähän aikaa sitten kommentoit tämänhetkistä keskustelua Hufvudstadsbladetissa. Miltä tämä keskustelu näyttää, onko jotain muutosta havaittavissa suhteessa menneeseen?

— Sehän on masentavaa, koska sama keskustelu naissäveltäjien teosten asemasta konserttiohjelmissa käytiin jo 25 vuotta sitten, täsmälleen samoin argumentein. Silloin uskoin, että syy naissäveltäjien teosten vähäisyyteen oli tiedon ja aineistojen puute, ja asia alkaisi pikkuhiljaa korjaantua. Olihan tuolloin vasta vajaan vuosikymmenen ajan tehty naissäveltäjiin kohdistuvaa tieteellistä tutkimusta, ja heidän tuotantoaan oli rajoitetusti saatavilla äänitteillä ja partituureina. Olin väärässä. Mitään merkittävää muutosta ei lisääntyneen tiedon ja teosten saatavuuden ansiosta ole toistaiseksi tapahtunut. Sinfoniaorkestereiden konserttiohjelmistoissa naisten teokset ovat edelleen harvinaisia poikkeuksia. Tämänkertaisen keskustelun käynnisti kartoitus, jossa naisten teosten määrän laskettiin olevan tällä hetkellä 4,3 prosenttia.

Totta kai toivon, että aika olisi nyt kypsempi todellisiin toimenpiteisiin ja muutokseen. Koska konserttiohjelmistoja laativien ihmisten asemet ovat jumittuneet jonnekin 1950-luvulle, niin musiikin tasa-arvoistaminen näyttää Suomessa vaativan ulkoista ohjausta eli jonkinlaisen naissäveltäjäkiintiön. En ole lähtökohtaisesti kiintiöiden ystävä, mutta ne ovat toimineet muissa maissa. Olen kuitenkin skeptinen sen suhteen, tehdäänkö nytkään yhtään mitään – ja jos ei, mitä se kertoo musiikin nykyisestä sukupuolijärjestelmästä?

Miltä musiikintutkimuksen tulevaisuus tai tulevaisuudet näyttävät tällä hetkellä omasta näkökulmastasi?

— Musiikintutkimuksen tulevaisuus rakentuu siitä, miten ja minkälaista musiikkia tehdään ja minkälainen on musiikin ja eri musiikinlajien asema yhteiskunnassa, sekä tiedemaailman poliittisista ja hallinnollisista muutoksista. Yhtäältä tulevaisuutta voi aavistaa nykyisten signaalien perusteella, toisaalta tulossa voi olla mitä tahansa yllättävää, kuten koronavirus on meille konkreettisesti opettanut.

Digiteknologia on mullistanut musiikkia ja musiikkikäytäntöjä monin tavoin, ja siitä runsaudesta on vielä paljon tutkimatta. Tutkimuksessa

teknologian hyödyntäminen on edelleen rajoittunutta. Tietokoneet eivät vieläkaan pysty korvan erottelu- ja kohdentamiskykyyn, mutta tulevaisuudessa ehkä luemme isojen digiaineistojen analyyseja. Musiikinlajien yhteiskunnallinen merkitys ja yleisyys näyttävät heijastuvan tutkimukseen. Esimerkiksi klassisen musiikin keskeinen asema musiikintutkimuksessa on vähentynyt ja hip hopin asema tutkimuskohteena taas vahvistunut. Taidemusiikin säveltäjä- ja teoskeskeiset tutkimukset pitänevät kuitenkin vielä pintansa samalla kun populaarimusiikin tutkimus ja kulttuurinen tutkimus yhä yleistyvät. Etnomusikologia ylläpitää tietoisuutta siitä, että maailma on kulttuurisesti moniääninen. Olisi myös hyvä, että äänen tutkimuksesta (*sound studies*) tulisi vakiintuneempi osa musiikintutkimusta. Niin kutsuttu taiteellinen tutkimus tuottaa mielenkiintoista muusikkotietoa, joka useimmiten ei kuitenkaan täytä tieteellisen tiedonmuodostuksen kriteereitä. Tieteentekijöiden tulisi huolehtia siitä, että musiikkitiede säilyy tieteenä ja raja taiteelliseen tutkimukseen pysyy selvänä.

Suomessa musiikintutkimusta ovat viime aikoina ravistelleet hyötyajattelu sekä opetus- ja kulttuuriministeriön tehokkuutta etsivä resurssien synkronointi. Tutkimuksen pitää olla hyödyllistä ja hyöty mielellään numeroin todennettavissa. Pieniä tieteenaloja on yhdistetty tehokkuuden nimissä välittämättä niiden ominaispiirteistä tai kehityshistoriasta. Tällaisessa tilanteessa musiikintutkijat ovat huolissaan oman identiteetin säilymisestä. Mutta ei mitään niin huonoa, ettei jotain hyvääkkin. Hyötyajattelu siivittää soveltavaa tutkimusta ja taiteentutkimuksen alojen yhdistäminen monitieteisyyttä, jota tarvitaan elokuva- ja teatterimusiikin sekä yleensäkin multimedian ja nykyisen äänisuunnittelun tutkimuksessa.

Tulevaisuudessa voi olla näitä jatkumoa, mutta toivottavasti myös jotakin täysin uutta ja odottamatonta. Yliopistotyössä oli mielenkiintoista tutustua aina uusien opiskelijapolvien musiikkikäytänteisiin ja ajatuksiin musiikista. Sieltä nousee uusi musiikintutkimus. Digisukupolvi tulee varmasti muuttamaan tieteenalaamme.

Onko sinulla ajatuksia tai neuvoja, jotka haluaisit jakaa musiikintutkimusta parhaillaan opiskeleville ja tekeville esimerkiksi alan merkityksestä ja haasteista?

— Hienoa, että tälle suunnattoman mielenkiintoiselle alalle riittää tulijoita! Tässä haasteita purtavaksi: Miten saada musiikki ja äänet esille, tärkeiksi ja huomatuiksi yhteiskunnassamme, jossa audiitiiviseen oleamiseen ei kiinnitetä riittävästi huomiota ja musiikkia pidetään viihteenä? Miten saada musiikki osaksi vakavaa yhteiskunnallista ja tieteellistä keskustelua? Ja lopuksi: miten säilyttää musiikintutkimus tieteenä tänä populistisena totuudenjälkeisenä aikana?